

◀ V. سیری کوتاه در فهرست نویسی کتاب‌های فارسی

برای سیر و بررسی وضع چاپ کتاب‌های فارسی در شبه قاره علاوه بر اعلامیه‌هایی که سازمان‌های مربوطه دولتی تهیه و نشر می‌کردند^۱، از کتاب‌شناسی‌هایی نیز می‌توان استفاده کرد که به روش‌های مختلف تدوین و چاپ می‌شدند. [در ابتدا] بیشتر کتاب‌شناسی‌ها عمومی بود و هنوز سنت تدوین کتاب‌شناسی‌های ویژه فارسی آغاز نشده بود^۲. از اعلامیه‌های مذکور به دست می‌آید که هر چاپخانه، از نظر مقررات مطبوعات، سازمان متبوع دولتی را از فعالیت‌های خود در جریان می‌گذاشت و لیست انتشارات خود را به آن تحویل

-
۱. مثلاً: *Statement of Particulars Regarding Books and Periodicals Published in the North Western Provinces and Oudh* که در سال‌های ۱۹۵۹-۱۸۶۸م با عناوین مختلف منتشر می‌شده است و یا همچون گزارش‌های رسمی که در سال‌های ۱۸۵۸-۱۸۴۸م منتشر شده و مربوط به فعالیت‌های چاپخانه‌های مناطق مختلف است و در *Selections From the Records of the Govt. of North Western Provinces* بخش چهارم، ص ۱۶۰-۱ قرار دارد. محمد عتیق صدیقی این گزارش‌ها را به اردو ترجمه کرده و با نام صوبه شمالی و مغربی کی اخبارات و مطبوعات، علی‌گره، ۱۹۶۲م منتشر کرده است.
  ۲. مثلاً فهرست کتابخانه عمومی کلکته به نام *Catalogue of Calcutta Public Library*، کلکته، ۱۸۴۶م. انتشار فهرست‌های کتاب‌های چاپی زبان‌های مختلف در میانه ق ۱۹م آغاز شده بود، همچون فهرست کتاب‌های چاپی بنگالی: *James Long, Grunthavali: An Alphabetical List of Works Published in Bengali*، کلکته، ۱۸۵۲م، که چاپ دوم آن به عنوان: *Descriptive Catalogue of Bengali Works*، کلکته، ۱۸۵۵م، یا فهرست کتاب‌های چاپی اردو: *Herbert U. Wietbrecht, A Descriptive Catalogue of Urdu-Christian Literature*، لاهور، ۱۸۸۶م. اما تا آن موقع فهرست‌نویسی به زبان انگلیسی محدود بوده است.

می‌داد. اعلامیه‌ها بر اساس همین لیست‌ها تهیه می‌شد.^۱ در جهان غرب از دیرباز سنت تهیه و تنظیم فهرست‌ها و کتاب‌شناسی‌ها دایر بود اما در شبه قاره این سنت زمانی اجرا شد که فرنگی‌ها با صنعت چاپ در آن جا پانهادند.^۲ سنت فهرست‌نویسی نسخه‌های خطی (از آن جمله دست‌نویس‌های اردو و عربی) در شبه قاره آغاز شده بود^۳ و فهرست‌ها کم‌کم چاپ و نشر هم می‌شد.^۴

---

۱. محمد عتیق صدیقی، مأخذ پیشین، ص ۸، ۹، مخصوصاً ص ۲۰۶. در سطح خصوصی نیز این‌گونه فهرست‌ها تهیه می‌شد. مثلاً رئیس دانشکدهٔ دهلی (Delhi College) آقای فرانسیس تیلر (Francis Taylor، د: ۱۸۵۷م) فهرستی از کتاب‌های چاپی هند را برای گارسن دُتاسی [به پاریس] ارسال نمود. نک: گارسن دُتاسی، خطبات گارسان دتاسی، خطبهٔ هفتم، ترجمهٔ سید وهاج‌الدین، اردو، اورنگ آباد، ژوئیهٔ ۱۹۲۹م، ص ۳۷۳. آقای هنری راسل (Henry Russell) وابستهٔ (Resedent) ریاست حیدرآباد در سال‌های ۱۸۲۰-۱۸۱۱م نیز چنین فهرستی به ویلیام ارسکاین (William Erskine، ۱۸۵۲-۱۷۷۳م) ارسال داشت که در کتابخانهٔ بریتانیا، لندن، ش Add. 26, 321 A-B موجود است.

۲. برای مشخصات چنین فهرست‌ها نک: Graham Shaw, *SABREB*، ص ۲۴۰، ۲۴۷، ۲۵۹، ۲۶۶، ۲۷۴، ۲۸۳، ۳۰۸، ۳۱۰. شاید اولین فهرست به زبان ملیالم تهیه شد که در چاپخانهٔ امبال کادو به چاپ رسیده بود و نسخه‌ای از آن در ژم موجود است، نک: *Descriptive Catalogue of Cary Exhibition of Early Printing and Fine Art Printing*، کلکته، ۱۹۵۵م، ص ۱، به استناد عتیق صدیقی، هندوستانی اخبارنویسی، ص ۳۹.

۳. این‌گونه فهرس متعلق به کتابخانه‌ها یا گنجینه‌های شخصی بود و طبع نشده است و نسخه‌هایی از آن در کتابخانه‌های مختلف دنیا موجود است. مثلاً در کتابخانهٔ ملی پاریس در بخش دست‌نویس‌های فارسی، نسخهٔ ش ۸۳۸ دو فهرست کتابخانهٔ سلطنتی بیجاپور و فهرست کتابخانهٔ نواب منیرالملک بهادر را در بر می‌دارد. فهرستی از کتابخانهٔ اخیر در کتابخانهٔ بریتانیا، لندن، ش Or. 2063 هم موجود است. در کتابخانهٔ بریتانیا، لندن شماری

فهرست‌های مذکور به تایپ نسخ و نستعلیق چاپ می‌شد. ظاهراً نخستین فهرست چاپ شده فهرست کتب قلمی و مطبوع کتب خانه ایشیاتک سوسائتی... مع کتب‌خانه فورت ولیم یعنی مدرسه انگریزی شهر کلکته که نقل و تحویل درین کتب

→

از فهارس مشابه نگه‌داری می‌شود. مثلاً ش Add. 16,720، Add. 24,042، Or. 2063، Or. 2075. در فهرستی که تحت ش Or. 2069 نگه‌داری می‌شود نام کتب چاپی بدون هیچ‌گونه مشخصات کتاب‌شناختی آمده است. فهرستی در کتابخانه ملا فیروز بمبئی نیز موجود است (نک: E. Rehatsek, *Cat. Raisonne of the Arabic, Hindostani, Persian and Turkish Mss. in the Mulla Firouz Library*, Mumbai, 1873, p. 101). در کتابخانه بادلیان، آکسفورد، ش Persian Ms. Ousley، Add. 10 «فهرست کتب‌خانه اچھی صاحب» موجود است که متعلق به کتابخانه شاهزاده بلند اختر معروف و متخلص «اچھی» صاحب، برادر محمد شاه پادشاه (حک: ۱۱۳۱-۶۱ هـ / ۱۷۱۹-۴۸ م) است. فهرست مذکور را شیخ شرف علی در ۱۲۱۱ هـ / ۱۷۹۷ م تهیه کرده بود و از نظر زمان، اولین فهرست کتابخانه هندوستانی است. از کتابخانه‌های مختلف بیش از یک فهرست تهیه شده است. مثلاً کتابخانه سلطنتی بیجاپور، کتابخانه نواب منیر الملک، کتابخانه دانشکده فورت ویلیام، کلکته، که از این یکی پیش از ۱۸۱۲ م / [۱۲۲۷ هـ] فهرستی تهیه شده بود و در کتابخانه بریتانیا، لندن، ش Add. 24,042 موجود است. رونوشت آن یا فهرستی جداگانه به عنوان «فهرست کتب‌خانه سرکار» در انجمن سلطنتی آسیایی، لندن، ش M. Ms. cat. 162 نگه‌داری می‌شود. در فهرست تهیه کرده مولوی ظهور علی - که ذکرش در سطور آینده خواهد آمد - نیز کتاب‌های این کتابخانه فهرست‌نویسی شده است. در انجمن سلطنتی آسیایی، لندن «فهرست کتاب‌ها» متعلق به کتاب‌های عربی، فارسی و هندی کتابخانه فرزاده کول، تحت ش M. Ms. cat. 162 A موجود است.

۴. مثلاً فهرست کتابخانه دانشکده فورت سینت جارج، مدراس به عنوان: *A Catalogue of Raisonne of Oriental Mss. in the Library of the College of Fort St. George* در سه جلد در ۱۸۵۷-۶۲ م در مدراس چاپ شد.

رسیده تألیف منشی ظهور علی بریلوی است که در ۱۲۵۳هـ / ۱۸۷۳م در مطبع گلدسته نشاط، کلکته، به چاپ رسید. در این فهرست مشخصات به ترتیب الفبایی عنوان کتاب‌ها با ذکر موضوع و نام مؤلف آمده است. به نسخه‌های مکرر هر کتاب نیز اشاره شده است. فهرست کتاب‌های خطی و چاپی در هم است، اما خطی یا چاپی بودن آن‌ها مشخص گردیده است و به کتب چاپ سنگی مخصوصاً اشاره شده است. وضعیت فعلی نسخه / کتاب نیز بیان شده است. در این فهرست ۱۳۹۱ مجلد کتاب چاپی فارسی ثبت شده است. مؤلف در خصوص کتب چاپی اصلاً محل و سال چاپ و نام چاپخانه / ناشر را ذکر نکرده است.^۱

در ق ۱۹م / [۱۳هـ] کتاب‌شناسی‌هایی که به تایپ نسخ یا نستعلیق چاپ می‌شد و در آن‌ها کتاب‌های فارسی نیز ثبت می‌گردید بیشتر متعلق به یک کتابخانه بود. لیست‌هایی نیز چاپ می‌شد که جنبه تجاری داشتند. مثلاً مطبع نول‌کشور لیست انتشارات خود را به نام فهرست کتب موجوده مطبع نول‌کشور واقع لکهنو و کانپور را بار اول در ۱۸۷۴م / [۱۲۹۱هـ] چاپ و بار دوم در ۱۸۷۹م / [۱۲۹۶هـ] تجدید چاپ کرد. در منابع ذکری از فهرست مبسوط دینیات

---

۱. ظاهراً منشی ظهور علی به فهرست استوارت (یعنی *Stuart, Descriptive Catalogue of the Oriental Library of the Late Tipu Sultan of Mysore*، کمبریج، ۱۸۰۹م) توجه نداشته که از بیشتر این گونه نواقص پاک بود. فهرست انجمن آسیایی، کلکته، پیش‌تر در ۱۸۳۳م منتشر شد. نک: بمل کماردت، هندوستان کی زمانه قدیم و وسطی کی کتب‌خانی، ترجمه اردو سر تاج عالم عابدی، دهلی، ۱۹۷۹م، ص ۱۰۰، بعدها ای. راک (E. Rock) فهرست مشروح کتاب‌های به زبان‌های اروپایی انجمن را به زبان انگلیسی تهیه کرد، نک: همان مأخذ.

اسلام نیز آمده است^۱. بیشتر از این گونه کتاب‌شناسی‌هایی که جنبه تجاری داشتند و یا متعلق به یک کتابخانه بودند، سراغ نداریم^۲. در ق ۲۰ / [۱۴هـ] چون چاپ کتاب‌های فارسی محدودتر شده بود، در نتیجه در لیست‌های تجاری نیز کتب چاپی فارسی کم‌تر ثبت می‌افتاد. البته در کتاب‌شناسی‌های ویژه کتابخانه‌های دولتی و خصوصی، همراه با کتب سایر زبان‌ها، کتاب‌های فارسی نیز به فراوان ثبت گردیده است. این گونه کتاب‌شناسی‌ها در حجم بزرگ و تا حدودی حاوی اطلاعات مفیداند. روش تألیفی آن‌ها یا موضوعی است یا الفبایی و یا بر حسب نام مؤلفان. محل طبع و سال طبع و ویژگی نیز ذکر می‌شود، حتی درباره مؤلف و تألیف به تقلید از کتاب‌شناسی‌های عربی اطلاعات لازم

---

۱. فهرست مبسوط دینیات اسلام را محمد ظهیرالدین بلگرامی، (مأخذ پیشین، ص ۱۶۷) نام برده است. اما این فهرست در دست نیست. ممکن است منظور مؤلف یکی از فهراس مطبع نول کشور باشد که در آن کتاب‌های دینی اسلام به طور مشروح ثبت شده است.

۲. فهرست‌نویسی کتاب‌های فارسی به زبان انگلیسی، به فهراس دانشکده فورت سینت جارج، مدراس؛ انجمن آسیایی بنگال، کلکته و دانشکده فورت ویلیام، کلکته محدود بوده است. بعدها دو فهرست به زبان انگلیسی از کتاب‌های فارسی تهیه شد، یکی متعلق به انجمن آسیایی کلکته بود با این مشخصات:

Catalogue of Persian Books and Manuscripts in the Library of the Asiatic Society of Bengal Calcutta, by Mirza Ashraf Ali, Calcutta, 1892.

و دیگری فهرست گنجینه حیدرآباد در انجمن آسیایی، کلکته، که این یکی نیز به اهتمام انجمن مذکور با این مشخصات نشر شد: *Shorter Hand-List of the Hyderabad Collection*, Calcutta. و سپس فهرست مؤلفان همان گنجینه با این مشخصات منتشر شد:

Author Catalogue of the Hyderabad Collection of Manuscripts and Printed Books, Calcutta, 1913.

در اختیار گذارده شده است. از میان این نوع کتاب‌شناسی‌ها می‌توان از اولین کتاب محبوب الالباب فی تعریف الکتب و الکتاب نام برد که خدابخش خان (۱۹۰۸-۱۸۴۲ م / [۱۳۲۶-۱۲۵۸ هـ]) مؤسس کتابخانه خدابخش، پتنا، تهیه کرد و خودش در ۱۸۹۸ م / [۱۳۱۶ هـ] آن را در پتنا منتشر کرد.^۱ در این کتاب‌شناسی اغلب نسخه‌های خطی کتابخانه خصوصی مؤلف فهرست شده، ولی فهرست کتاب‌های چاپی نیز دیده می‌شود و در میان کتاب‌های چاپی شمار بیشتر از آن کتاب‌های فارسی است. مؤلف درباره پدیدآورندگان آثار و خود آثار به تفصیل پرداخته است، اما از دادن بقیه اطلاعات کتاب‌شناختی صرف نظر کرده است. در خصوص کتب چاپی گاهی به محل و سال طبع اشاره می‌کند. می‌توان گفت که این کتاب در نوع خود نخستین فهرستی بوده که در شبه قاره سرمشق قرار گرفت و در سال‌های بعد کتابخانه‌های دولتی و خصوصی شبه قاره چندین فهرست کلان و پُر از اطلاعات تهیه و عرضه کردند، همچون فهرست کتب عربی، فارسی و اردو مخزونه کتب‌خانه آصفیه، حیدرآباد دکن، ۳۳-۱۳۳۲ هـ / ۱۴-۱۹۱۳ م؛ فهرست کتب موجوده کتب‌خانه عام اهل اسلام مدراس...، مدراس، ۱۳۳۴ هـ / ۱۹۱۶ م، باضمیمه‌ای که در [۱۳۴۲ هـ] / ۱۹۲۴ م طبع شد؛ لباب المعارف العلمیه فی مکتبه دارالعلوم اسلامیة، پشاور، تألیف مولوی عبدالرحیم، ۲ ج، آگره، ۱۹۱۸ م و لاهور، ۱۹۳۹ م؛ فهرست کتب‌خانه مدرسه محمدیه متعلق به جامع مسجد بمبئی، بمبئی، ۱۳۴۱ هـ / ۱۹۲۲ م. در فهرس مذکور کتاب‌های زبان‌های مختلف در هم فهرست‌نویسی شده است و در روش تا حدی تقلیدی از فهرست‌نویسی عربی است. فهرسی که بعد از آن تألیف و چاپ شده اگر چه

---

۱. چاپ عکسی آن، از سوی کتابخانه خدابخش، پتنا، در ۱۹۹۱ م به عمل آمد.

تقلیدی از فهرست‌های پیشین بوده، اما مثل آن‌ها قطور نبوده و اطلاعات کمتری درباره مؤلفان و آثار را دربر می‌داشتند و از نظر اطلاعات کتاب‌شناختی مثل عنوان، موضوع، مؤلف، ناشر، محل طبع، سال طبع، شمار صفحات، اندازه، چگونگی، سوابق چاپ [در مورد کتب چاپی] یا نسخه‌های دیگر [در مورد کتب خطی] معدودی چند فهرست را می‌توان جامع و کامل قلمداد کرد. هر چه فهرست تألیف شده - خواه به زبان فارسی بود - از نظر محتویات معرف کتاب‌های چاپی و خطی زبان‌های مختلف بوده است. روی هم رفته هدف اصلی فقط فهرست‌سازی کتاب‌های فارسی نبوده است. لذا می‌توان گفت که در شبه قاره کتاب‌شناسی‌های ویژه کتب چاپی فارسی بسیار کم تهیه و چاپ شده است. ما در این جا به استثناء از فهرست چاپ‌های آثار سعدی در شبه قاره و چاپ‌های شرح و ترجمه‌ها و فرهنگ‌نامه‌های آثار وی، تألیف عارف نوشاهی، چاپ اسلام‌آباد، ۱۳۶۳ هـ.ش، و فهرست انتشارات مرکز تحقیقات فارسی ایران و پاکستان، تألیف محمد حسین تسبیحی، چاپ اسلام‌آباد، ۱۳۷۰ هـ.ش صرف نظر می‌کنیم، زیرا اولی فهرست موضوعی است و دیگری مخصوص به انتشارات یک مؤسسه است. این نوع کتاب‌شناسی‌ها را نمی‌توان به همین دو فهرست محدود کرد. اما یگانه کتاب‌شناسی کتب چاپی فارسی فهرست کتاب‌های فارسی چاپ سنگی و کمیاب کتابخانه گنج‌بخش مرکز تحقیقات فارسی ایران و پاکستان، اسلام‌آباد، تألیف عارف نوشاهی است که در دو جلد در اسلام‌آباد، ۶۹-۱۳۶۵ هـ.ش، در ۱۴۱۸ صفحه منتشر شده است.

آقای دکتر عارف نوشاهی اگر چه تاکنون چند تحقیق آبرومندانه و شاخص انجام داده است، اما تخصص او در فهرست‌نویسی و کتاب‌شناسی است و آثار

چاپ شده^۱ او^۱ بیشتر در زمینه کتب خطی و چاپی است. فهرست کتاب‌های فارسی چاپ سنگی... در سطح شبه قاره تنها فهرستی است که فقط با کتب چاپی فارسی سروکار دارد و ضمناً از دیدی دیگر نیز منحصر به فرد است، زیرا در آن از روش قدیم فهرست‌نویسی کتب عربی و فارسی انحراف شده و سعی گردیده که اطلاعات لازم کتاب‌شناختی مطابق با اصول نوین ارائه شود. در این کتاب‌شناسی که به ترتیب موضوعی گرد آمده، اطلاعاتی درباره مؤلف، موضوع، محتویات، عبارت سرآغاز، سال طبع، محل طبع، مطبع، ناشر، اهتمام‌کننده و گاهی خوش‌نویس کتاب به خوانندگان داده شده است و در پایان جلد دوم فهرست اعلام کتب و مؤلفان نیز اضافه گردیده است. قبل از این کتاب، در تاریخ فهرست‌نویسی شبه قاره این‌گونه خصوصیات در یک کتاب‌شناسی جمع نشده است.

دکتر عارف نوشاهی به تألیف کتاب‌شناسی فهارس نسخه‌های خطی شبه قاره نیز پرداخته است که کاری منحصر به فرد است. اگر چه در شبه قاره کتاب‌شناسی‌های مراجع تدوین شده است^۲ اما آن‌ها مورد بحث و موضوع ما

---

۱. مثلاً علاوه بر فهرست مذکور، آثاری به این شرح: فهرست نسخه‌های خطی فارسی موزة ملی پاکستان کراچی، اسلام‌آباد، ۱۳۶۲ هـ ش؛ فهرست نسخه‌های خطی فارسی انجمن ترقی اردو کراچی، اسلام‌آباد / راول پندی، ۱۳۶۳ هـ ش؛ ثلاثه غساله تألیف حکیم حبیب الرحمان، تدوین عارف نوشاهی، لاهور، ۱۹۹۲ م [کتاب‌شناسی آثار عربی، فارسی و اردوی تألیف شده در بنگال است]؛ فهرست مخطوطات کتابخانه نوشاهی، اسلام‌آباد، ۱۹۸۹ م؛ [تدوین جلد چهاردهم فهرست مشترک نسخه‌های خطی فارسی پاکستان تألیف احمد منزوی، اسلام‌آباد، ۱۳۷۵ هـ ش / ۱۹۹۷ م].

۲. همچون کتب مراجع خدابخش لائبریری مین (جزوی فهرست)، گردآورده محمود حسین قیصر، پتنا، ۱۹۹۵ م، ص ۱۴-۱۰.

نیستند. صرف نظر از کتاب‌شناسی‌های فهرس کتابخانه‌های خارج از شبه قاره - که سنت دیرینه‌ای دارد -، کتاب‌شناسی‌های فهرس نسخه‌های خطی کتابخانه‌های شبه قاره بسیار محدود بوده است^۱ و دکتر عارف نوشاهی به تهیه این‌گونه کتاب‌شناسی‌ها [مربوط به نسخه‌های خطی و کتاب‌های چاپی به خط فارسی] پرداخته است. او نخست مقاله‌ای مفصل تحت عنوان «کتاب‌شناسی فهرست‌های نسخه‌های خطی پاکستان» را در مجله تحقیق، لاهور، ج ۴، ش ۱، ۱۹۸۱م منتشر کرد و بعدها آن را توسعه داده و به صورت کتابی به نام پاکستان مین مخطوطات کی فهرستین (اسلام‌آباد، ۱۹۸۸م) منتشر ساخت. او کتاب‌شناسی‌های مشابهی برای فهرس نسخه‌های خطی کتابخانه‌های هند و افغانستان و ایران نیز تألیف کرده که به ترتیب به عنوان‌های بهارت مین مخطوطات کی فهرستین (لاهور، ۱۹۸۹م) و ایران اور افغانستان مین مخطوطات کی فهرستین (لاهور، ۱۹۹۳م) منتشر شده‌اند. آقای احمد منزوی نیز در مقاله‌ای تحت عنوان «نسخه‌های خطی در پاکستان» مندرج در مجله کلک، تهران، شماره پیاپی ۹۳-۸۹، دسامبر ۱۹۹۷م، ص ۳۰۱-۲۸۷ علاوه بر ذکر فهرس پاکستان اندکی به سیر فهرست‌نویسی در پاکستان پرداخته است. دکتر عارف نوشاهی نیز در پیش‌گفتار پاکستان مین مخطوطات کی فهرستین، تاریخچه فهرست‌نویسی در

۱. در این زمینه در غرب بسیار کار شده است. کتاب‌شناسی‌های فهرس کتب خطی و چاپی‌ای که تهیه شده، شامل فهرسی که به زبان‌های بومی شبه قاره تألیف گردیده یا مربوط به کتابخانه‌ها و گنجینه‌های شبه قاره است نیز می‌شود. کتاب‌شناسی یانرت (Klaus Ludwig Janret, *An Annotated Bibliography of the Catalogues of Indian Manuscripts*, part, I, Wiesbaden, 1965) شامل تمام فهرسی است که با نسخه‌های خطی (به جز فارسی، عربی و اردو) شبه قاره سر و کار دارند.

پاکستان را گفته است. از این پژوهش‌ها، تصویری از ارتقای فهرست‌نویسی فارسی ترسیم می‌شود. اما لازم به ذکر است که در کتاب‌شناسی‌های مذکور فهرس کتاب‌های خطی و چاپی زبان‌های مختلف [عربی، اردو و دیگر زبان‌های بومی] احتوا شده است و منحصر به کتب فارسی نیست. حُسن اتفاقی است که همه کتاب‌شناسی‌های فارسی شایسته ذکر را دکتر عارف نوشاهی تألیف کرده است و اینک تألیف کتاب‌شناسی آثار فارسی چاپ شده در شبه قاره نیز ثمره مساعی اوست و علاقه فراوان به کتاب‌شناسی و جدیت و پشتکار او را در این موضوع نشان می‌دهد. امیدواریم این کتاب‌شناسی که منحصر به کتب چاپی فارسی شبه قاره است با محتویات خود مدرک و مرجعی برای اهل علم و تحقیق باشد و به کمک اطلاعاتی که در این کتاب گرد آمده، خلأهای متعدد زندگی علمی و فرهنگی شبه قاره پر شود و دستمایه‌ای برای نگارش تاریخ زبان و ادب فارسی در آسیای جنوبی باشد.